

ψευδορκίας ή ψευδομαρτυρίας. Οι πιστοί των διαφόρων θρησκειών ορκίζονται κατά το τυπικό της θρησκείας που καθέναν πρεσβεύει. Οι Ορθόδοξοι χριστιανοί ορκίζονται θέτοντας την παλάμη στο Ευαγγέλιο· επειδή όμως, κατά ρητή ευαγγελική επιταγή, ο Χριστός απαγορεύει τον όρκο, ορισμένοι χριστιανοί αρνούνται να ορκιστούν, γεγονός που τα δικαστήρια αντιμετωπίζουν με επιβολή ποινής, δεδομένου ότι η Εκκλησία της Ελλάδος θεωρεί τον όρκο επιτρεπτό.

Π. Ι. ΜΑΪΝΑΣ [Π]

— (αρχ. δικ.)· στην αρχαία Αθήνα, ένα από τα μη θεσμοποιμένα αποδεικτικά μέσα κατά την δικαστηριακή διαδικασία. Η λέξη *όρκος*, η οποία συνδέεται ετυμολογικά με την λέξη *έρκος*, σήμαινε αρχικά το πρόσωπο ή το πράγμα που επικαλούνταν ο ορκιζόμενος (συνώνυμη λέξη: *όρκια*). Στα δικαστήρια της αρχαίας Αθήνας, ιδίως στην Ηλιαία, η *πρόκληση* για όρκο συνίστατο στο να προταθεί από τον έναν των διαδίκων, το πρόσωπο ή το πράγμα το οποίο θα γινόταν αντικείμενο της επίκλησης και σε μία δεύτερη φάση να γίνει αποδεκτός ο όρκος από τον άλλο διάδικο ή να απορριφθεί. Σε άλλες περιπτώσεις η πρόταση γινόταν και από τους δύο διαδίκους κατόπιν κοινής συμφωνίας (πρβλ. Αριστ.: Ρητ. 1, 15).

Η δέσμευση των διαδίκων με τον όρκο θεωρούνταν αποδεικτικό στοιχείο ικανό να επηρεάσει την δικαστική απόφαση. Οι συχνές περιπτώσεις επισορκίας ήταν ο κύριος λόγος για τον οποίο ο όρκος δεν εφαρμόστηκε τελικά στις διαδικασίες των δικαστηρίων. Χρησιμοποιήθηκε όμως στη δικανική επιχειρηματολογία ως στοιχείο αποδεικτικό της αλήθειας μιας ομολογίας.

[Π]

— (Λογογρ.). Η λέξη, που παράγεται από το αρχαίο ρήμα *είργω* (περιορίζω, εμποδίζω), από το οποίο παράγεται και η λέξη *ειρκτή*, σημαίνει ένα μέσο, με το οποίο ο ορκιζόμενος δεσμεύεται να πει την αλήθεια, διαφορετικά θα υποστεί κυρώσεις. Γι' αυτό τελικά ο όρκος αποτελεί μία μορφή κατάρας, η οποία και ενεργοποιείται εναντίον αυτού του ίδιου που ορκίζεται, στην περίπτωση που αυτός δεν λέγει την αλήθεια ή που θα παραβεί ορισμένη υπόσχεσή του. Η δέσμευση γίνεται στο όνομα *λαοίου θεού*. Το αξιωματικό είναι ότι ακόμη και οι ίδιοι οι θεοί, εφόσον παρέβαιναν τον όρκο τους, έπρεπε να τιμωρηθούν.

Η πρώτη σύνδεση του όρκου με την θρησκεία συντελέσσε με τον καιρό να πάρει σημαντική θέση στην εθιμική και στην εν γένει οργανωμένη κοινωνική ζωή του ανθρώπου (όρκος σε δικαστήρια, όρκος υπαλλήλων κ.λπ.).

Υπό την επίδραση χριστιανικών αντιλήψεων (π.χ. Ματθ. Ε', 34: «έγώ δε λέγω ὕμιν μη ὀμόσαι ὄρκους»), διαμορφώθηκε και η λαϊκή στάση απέναντι του όρκου, ως πράξης ανάρμοστης σε ηθικό άτομο. Η άποψη αυτή εκφράζεται και παροιματικά: «Δίκια και δάικα, από τον όρκο λείπε». Παρά ταύτα, ο όρκος αποτελεί συνήθιστα καθημερινή πρακτική, όχι μόνο για σημαντικά ζητήματα, αλλά και για ασήμαντους λόγους. Κατά τους συζατινικούς χρόνους, την συνήθεια αυτή

καταδικάζουν οι Πατέρες της Εκκλησίας και απειλούν με ποινές όσους ορκίζονται, ακόμη και στην περίπτωση που ο όρκος ήταν αληθής και αφορούσε σπουδαία ζητήματα (πρβλ. τη μεσαιωνική παροιμία: «Δικαίως, αδικως, τον όρκο φεύγε», αντίστοιχη της παραπάνω νεοελληνικής).

Συνηθισμένοι νεοελληνικοί όρκοι είναι:

α) Οι μαγικοί, εκείνοι που συνοδεύουν κάποια μαγική πράξη. Οι όρκοι αυτοί αποτελούν την παλαιότερη μορφή του είδους και παραπέμπουν σε ανάλογες ομηρικές συνήθειες (σπονδή οίνου και επίκληση του Διός να τιμωρήσει τον επίορκο). Π.χ. χύνουν σταγόνες κρασιού στο έδαφος, λέγοντας: «Έτσι να χυθεί το αίμα μου, αν δεν σου λέω την αλήθεια», ή σηκώνουν μια πέτρα πάνω από το κεφάλι τους εκστομίζοντας κατάρες εναντίον του εαυτού τους για την περίπτωση, όπου θα παραβούν τον όρκο τους (Λογογραφία 1, 1909, σ. 417).

β) Οι αυτοκατάρες, του τύπου «Να μη χαρώ...», στις οποίες πολλές φορές γίνεται επίκληση του Θεού, της Παναγίας κ.λπ. για την εκτέλεσή τους: «Να με κάψει ο Θεός» κ.λπ. (Λογογραφία 1, ό. π., σ. 620).

γ) Όρκοι, στους οποίους οι ορκιζόμενοι επικαλούνται ως μάρτυρα και τιμωρό κάποιο πολύτιμο πράγμα που κινδυνεύουν, σε περίπτωση επισορκίας, να τό στερηθούν: «Μα το ψυμί» κ.λπ.

δ) Σχετικοί είναι και οι όρκοι, στους οποίους μνημονεύεται το πράγμα, στο οποίο ορκίζεται κανείς και το οποίο θα υποστεί τις συνέπειες τυχόν ψευδορκίας, όπως: «Στα μάτια μου», «Στην ψυχή που θα δώσω στο Θεό» κ.λπ.

ε) Οι όρκοι, στους οποίους αυτοί που ορκίζονται επικαλούνται ως μάρτυρες της αλήθειας τον Θεό, την Παναγία, έναν άγιο, κάποιο ιερό σκεύος ή μία εορταστική μέρα κ.λπ., όπως: «Μα το Θεό», «Μα τον τίμιο Σταυρό», «Μα τη Λαμπρή που καρτεράμε» κ.λπ. (Λογογραφία 15, 1953, σ. 456 - 457 κ.α.). Ο όρκος του τύπου αυτού συνοδεύεται κατά κανόνα με σταυροκόπημα. Συνήθισμένη τέτοια ορκοδοσία είναι το λεγόμενο *παλάμια της εικόνας*. Αυτός δηλαδή που ορκίζεται τοποθετεί την παλάμη του χειριού του πάνω σε μια εικόνα, την οποία μετασπάσεται, ζητώντας συγχώρηση για την πράξη του αυτή (Λογογραφία 1, ό. π., σ. 416-417). Τέτοιοι όρκοι συνηθίζονται σε διάφορα μέρη για απόδειξη της αθωότητας κάποιου που κατηγορείται για ζωοκλοπή [βλ. ΕΙΚΟΝΑ (Λογογρ.)]. Αντί για εικόνα, ο ορκιζόμενος μπορεί να τοποθετήσει το χέρι του πάνω σε ευαγγέλιο (παλαμίζω *το ευαγγέλιο*), κατά τον καθιερωμένο στο δικαστήριο όρκο.

Είδος όρκου για την εξακρίβωση της αλήθειας και απονομή του δικαίου θεωρείται και η θεοκρισία*. Κατάλοιπα της ανευρίσκονται σε όρκους του τύπου: «Στα κάρθουνα πατώ, αν δεν είναι *οσι*», «Αστροπελέκι να με κάψει» κ.λπ. (Λογογραφία 10, 1929-1932, σ. 134-135). Γ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ [Π]

ΒΙΒΛΙΟΓΡ.: Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινών θίος και πολιτισμός*. Τόμ. Γ'. εν Αθήναις 1949, σ. 346-375 / Στ. Π. Κυριακίδης, *Ελληνική Λογογραφία*. Μέρος Α'. *Μνημεία του λόγου*. Εν

Αθήναις 1965*, σ. 142-148 / Δ. Σ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λογογραφία*. Αθήνα 1977, σ. 111-112.

ορκωτά δικαστήρια, τα (Ποιν. Δικ.): στην Ελλάδα, ο όρος ορκωτά δικαστήρια ή κακουργιοδικεία* χρησιμοποιήθηκε ως δηλωτικός για τα δικαστήρια που εκδίκαζαν κακουργήματα έως το 1967. Τα δικαστήρια αυτά είχαν την μορφή *αμιγών* ορκωτών δικαστηρίων και απαρτιζόνταν επί μέρους από το λεγόμενο *δικαστήριο των ενόρκων*, με δέκα λαϊκούς δικαστές (έως το 1931 ήταν δώδεκα), που ορίζονταν με κλήρο από καταλόγους ενόρκων, και από το *δικαστήριο των συνένδρων*, με έναν πρόεδρο πρωτοδικών και δύο πρωτοδίκες (παλαιό άρθρ. 8 Κ.Ποιν.Δ. του 1951 και κωδικ. Ν. 5026/1931-8λ. επίσης άρθρ. 415 επ. Κ.Ποιν.Δ. του 1834).

Το σύστημα των (αμιγών) ορκωτών δικαστηρίων αρχικά είχε αναχθεί από τους Αγγλοάδελφους και τους πρωτεργάτες της Γαλλικής Επανάστασης του 1789 σε συνταγματικό προπύργιο κατά των τυχόν δικαστικών αυθαιρεσίων σε υποθέσεις κακουργημάτων και πολιτικών εγκλημάτων (8λ. π.χ. κεφ. V, άρθρ. 9 Γαλλικού Συντάγματος του 1791). Ωστόσο, στη συνέχεια προκάλεσε ποικίλες επιφυλάξεις όχι μόνο λόγω της εν τω μεταξύ κατοχυρωθείσας δικαστικής ανεξαρτησίας, αλλά επίσης λόγω αναφερόμενων σημαντικών μειονεκτιμάτων του θεσμού, όπως το ανατιολόγητο των αποφάσεων (8λ. απόφαση ΑΠ 275/1966, *Ποινικά Χρονικά* ΙΣΤ' 1966, 496) και η αδυναμία ουσιαστικού διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων μεταξύ ενόρκων και τακτικών δικαστών (ιδίως στο επίπεδο των διακρίσεων μεταξύ πραγματικού - νομικού ζητήματος και μεταξύ διάγνωσης της ενοχής - επιβολής της ποινής (πρβλ. Τηλ. Φιλίππιδη εις: «Αρμενόπουλο» τόμ. Α' 1976, 7-21, 115-129: 9 επ.). Επίσης, κριτική κατά του συστήματος αυτού των αγωγών ορκωτών δικαστηρίων άσκησαν οι Ιταλοί θετικιστές, που θεώρησαν ότι η έρευνα για την ψυχική κατάσταση και την ενοχή του εγκληματία δεν μπορεί να αφαιρεθεί στα χέρια μη ειδημόνων (E. Ferri, *Κοινωνιολογία του εγκλήματος*, Αθήναι 1926, παρ. 79-80, σ. 580, επίσης πρβλ. Στ. Αλεξιάδη, *Ο θεσμός των ενόρκων*, Θεσσαλονίκη 1976), καθώς και πολιτικοί ολόκληρωτικώς αντίληψεων, που αντιμετώπισαν με καχυποψία την λαϊκή συμμετοχή στη δικαστική εξουσία [π.χ. Μουσσολίνι, 1931· Κυβέρνηση του Βισού (Vichy) στη Γαλλία, 1941]. Οι επιφυλάξεις ή κριτικές αυτές, σε συνδυασμό με διάφορες σκανδαλώδεις αθώωσεις (ιδίως λόγω του ευεπηρεάστου, της «υποβολιμότητας» ή (ως και του χρηματισμού των ενόρκων) οδήγησαν βαθμιαία σε συρρίκνωση της σπουδαιότητας του θεσμού των (αμιγών) ορκωτών δικαστηρίων και σε αντικατάστασή τους με άλλες μορφές δικαστηρίων, όπως των *μικτών* ορκωτών δικαστηρίων και των εφετών, όπου, αντίστροφα, εμφανίζεται ενισχυμένος έως κυρίαρχος ο ρόλος των τακτικών δικαστών.

Η υπαγωγή κακουργημάτων στην αρμοδιότητα εφετών χρονολογείται ήδη από το 1845 (νόμος Δ' / 1845: κακουργήματα ναυπατάς και πειρατείας), κυρίως όμως καθιερώθηκε με

το Ψήφισμα που εξέδωσε η Δ' Εθνική Συνέλευση στις 29 Δεκεμβρίου 1924, δηλαδή μερικούς μήνες μετά την ανακήρυξη του πολιτεύματος της αβασίλευτης Δημοκρατίας στην Ελλάδα (κακουργήματα κλοπής, υπεξαίρεσης κ.λπ., εφόσον αυτά στρέφονται κατά του Δημοσίου ή ΝΠΔΔ και επάγουν ζημία ορισμένου ποσού· 8λ. ήδη άρθρ. 111 Κ.Ποιν.Δ., όπως ισχύει). Τα Ελληνικά Συντάγματα που θεσπίστηκαν μετά το 1924 θεσμοποίησαν αυτήν την πρακτική του νομοθέτη (άρθρ. 95 παρ. 2 Συντάγματος 1952) και μάλιστα έδωσαν στον νομοθέτη την δυνατότητα να προσεφύξει οποτεδήποτε σ' αυτήν την κατ' αρχήν εξαιρετική δικαιοδοσία των εφετών για εκδίκαση κακουργημάτων (άρθρ. 97 παρ. 2 Συντάγματος 1975· πρβλ. και άρθρ. 21 Ν. 663/1977 ως προς περιπτώσεις τέτοιας υπαγωγής κακουργημάτων στη δικαιοδοσία των εφετών).

Εξάλλου, τα μικτά ορκωτά δικαστήρια θεσπίστηκαν για πρώτη φορά στη χώρα μας τον Νοέμβριο του 1935, όταν μετά την παλινόρθωση της βασιλείας τροποποιήθηκε με την Θ' Συντακτική Πράξη της 20/20.11.1935 το άρθρ. 95 του Συντάγματος 1911 και υπήχθη η εκδίκαση των αδικημάτων του Τύπου, που είχαν σχέση με τον δημόσιο θίος δημόσιων λειτουργιών, στη δικαιοδοσία δικαστηρίων από τρεις τακτικούς δικαστές και πέντε ενόρκους. Με τις νομοθετικές ρυθμίσεις του στρατιωτικού καθεστώτος της 21ης Αυγούστου 1967 (αρχικά ΙΒ' Συντακτική Πράξη της 10/31.10.1967 και έπειτα Αναγκ. Ν. 193 της 17/24.11.1967) η δικαιοδοσία αυτή των μικτών ορκωτών δικαστηρίων επεκτάθηκε σε όλα «τα κακουργήματα, τα πολιτικά εγκλήματα και τα του Τύπου οσάκια ταύτα δεν αφορώσι τον ιδιωτικών θίον» (πρβλ. ΝΔ. 804 της 30.12.1970 / 1.1.1971), ενώ το σύστημα αυτό διατηρήθηκε κατά βάση και μετά την αποκατάσταση της δημοκρατικής νομιμότητας (άρθρ. 5 Συντακτικής Πράξης της 5/7.8.1974 και άρθρ. 97 Συντάγματος του 1975· επίσης: Ν. 969 της 12/20.9.1979). Η συνεχής περιτομή της σημασίας των (αμιγών) ορκωτών δικαστηρίων ακόμη και στις αγγλοσαξονικές χώρες, τις καίτιδες του θεσμού των ενόρκων, έπου σημειώθηκαν τάσεις περιορισμού στη λειτουργία και την εφαρμογή του (8λ. D.M. Walker, *The Oxford Companion to Law*, Oxford 1980, λ. «Grand jury», σ. 534, και «Jury», σ. 686-688 και P. Denham, *Law: a Modern Introduction*, London / Sydney etc., 1989, 104 επ.), τεκμηριώνει ως ορθή την υπόθεση ότι η ανάδειξη του μικτού ορκωτού δικαστηρίου σε κυρίαρχο φορέα εκδίκασης των κακουργημάτων (μολονότι ευνοήθηκε ιδιαίτερα και κυρίως στην Ελλάδα σε περιόδους ανώμαλων πολιτικών καταστάσεων, π.χ. μεταβολή πολιτεύματος) οφείλεται στα πλεονεκτήματα που παρέχει το μικτό αυτό σύστημα (με εδαφική προοπτική θελτίωσης, και για την Ελλάδα, την αντιτροπή της πλειοψηφίας υπέρ των τακτικών δικαστών) στις περισσότερες χώρες (με εξαίρεση την Αυστρία που μετά την αποχώρησή, το 1945, των γερμανικών στρατευμάτων επανίδρυσε, με τον Ν.

240/1950, τα αμιγή ορκωτά δικαστήρια). Πραγματικά στο σύστημα αυτό καλύπτεται επιτυχώς η ανάγκη για έναν «διάλογο» ανάμεσα στον εγκληματία και στην έννομη τάξη και για μια αξιολόγηση των κακοφυλακισμένων —ιδίως— πράξεών του όχι μόνον από επαγγελματίες κριτές με ειδική νομική κατάρτιση, αλλά και από μη ειδικούς, που θα δουν τον εγκληματία από την ανθρώπινη πλευρά του ως απλοί πολίτες, άρα, ως πλησιέστεροι, θεωρητικά και ψυχολογικά, προς την θέση του απ' ό,τι ο εξ επαγγέλματος εφαρμοστής του νόμου (πρβλ. Ν.Κ. Ανδρουλάκη, *Ποινικά Χρονικά*, τόμ. ΚΒ' 1972, 435). Γι' αυτό άλλωστε τα μικτά ορκωτά δικαστήρια που ιδρύθηκαν σε ανώμαλες, πολιτικά, περιόδους εξακολούθησαν τα λειτουργούν και μετά την εξομάλυνση της πολιτικής ζωής. Αντίθετα, η ολόενα και περισσότερο παρατηρούμενη υπαγωγή κακοφυλακισμένων στην αρμοδιότητα των εφετελίων, με απόφαση τους από την δικαιοδοσία των μικτών ορκωτών δικαστηρίων, δεν φαίνεται ν' αποτρέπει την προσφορότερη (δικαιοπολιτικά) αντιμετώπιση του θέματος.

ΝΕΣΤΟΡ Ε. ΚΟΥΡΑΚΗΣ [II]

Ορλάνδος, Αναστάσιος· διεθνούς κύρους αρχιτέκτων-αρχαιολόγος, βυζαντινολόγος και λόγιος, ακαδημαϊκός, καθηγητής του πολυτεχνείου και του πανεπιστημίου (Αθήνα, 1887-1979). Ήταν γόνος της γνωστής οικογένειας των Ορλάνδων από τις Σπέτσες. Σπούδασε στη Σχολή Πολιτικών Μηχανικών του ΕΜΠ (διπλωματούχος μηχανικός-αρχιτέκτων το 1908 με καθηγητή της Αρχιτεκτονικής τον Ιω. Κολλινιάτη) και στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (διδάκτωρ της Φιλοσοφίας το 1915 με εισηγητή τον Χρ. Τσουντα). Κατά το διάστημα 1912-1916 παρακολούθησε παράλληλα τα μαθήματα Ξένων Διαεργασιών αρχαιολόγων που εργάζονταν τότε στην Αθήνα, όπως του W. Dörpfeld (αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική), του G. Karo (πριόστορική αρχαιολογία), του R. Heberdey (αρχαία τέχνη) και του A. von Premerstein (επιγραφική). Εργάστηκε ως αρχιτέκτων στις ανασκαφές του Κεραμικού υπό τον A. Brückner (1910), της αρχαίας 'Ηλιδος υπό τους C. Praschniker, O. Walter κ.ά. (1911) και στις αναστηλωτικές εργασίες των μνημείων της Ακρόπολης υπό τον N. Μπαλάνο (1910-1917).

Στο Πολυτεχνείο χρημάτισε καθηγητής της Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Ρυθμολογίας (1919-1940) και εν συνεχεία καθηγητής της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής (1943-1958), ενώ στο Πανεπιστήμιο είχε την έδρα της Βυζαντινής Αρχαιολογίας (1939-1958). Ταυτόχρονα διετέλεσε, στο υπουργείο Παιδείας, διευθυντής αναστηλώσεως των αρχαίων και ιστορικών μνημείων της Ελλάδος (πλην της Ακροπόλεως) κατά το διάστημα 1920-1942, κατά δε το διάστημα 1942-1958 υπήχθησαν στη διεύθυνση του και οι αναστηλώσεις της Ακρόπολης. Το 1926 διορίστηκε μέλος της Ακαδημίας Αθηνών (ήταν τότε ο νεώτερος στη σειρά των πρώτων Ελλήνων Ακαδημαϊκών), το 1950 έγινε πρόεδρος του ιδρύματος και κατά την δεκαετία 1956-1966 διετέλεσε γενικός γραμματέας του. Από το 1951 μέχρι τον θά-

Αναστάσιος Ορλάνδος.

νατό του ήταν και γενικός γραμματέας της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας. Παράλληλα συμμετείχε, ως γενικός γραμματέας, αντιπρόεδρος και πρόεδρος, στη διοίκηση και άλλων επιστημονικών εταιρειών, όπως της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος (1922), της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας (από το 1932), της Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών (από το 1955).

Το ερευνητικό και συγγραφικό του έργο είναι ογκωδέστατο και πολυδιάστατο. Έκανε διάφορες ανασκαφές σε αρχαίους τόπους (Ωδείο Περικλέους, Ρωμαϊκή Αγορά, Βιβλιοθήκη Αδριανού στην Αθήνα, Στύμφαλο, Πιστά Κορινθίας, Πελλήνη, Σικώνα, Αλιφειρα, Μεσσήνη στην Πελοπόννησο, Λεύκτρα Βοιωτίας, Μολύκρειο Αιτωλίας, κ.α.), αλλά και σε χώρους της πρωτοχριστιανικής και βυζαντινής εποχής (Νικόπολη, Λέσβο, Ρόδο, Κρήτη, Αττική, όπου κυρίως αποκάλυψε εντυπωσιακά δείγματα της Ξυλόστεγης βασιλικής με βαπτιστήρια και άλλα πρόσκτιματα). Στην αναστηλωτική του δραστηριότητα οφείλεται η αποκατάσταση και συμπλήρωση ή η αναπαλαίωση (ο όρος είναι δικός του και δεν δηλώνει την επισκευή ή συντήρηση κάποιου κτηρίου, όπως λανθασμένα νομίζεται σήμερα) πολλών αρχαίων και μεσαιωνικών μνημείων (Προπύλαια. Παρθενών, ναός Απτερίου Νίκης, Ωδείο Ηρώδου Αττικού, ναός Ποσειδώνος στο Σούνιο, θέατρο της Επιδαύρου, θολωτοί τάφοι στις Μυκήνες, Πύλο και βοιωτικό Ορχομενό, εκκλησίες, κατοικίες και παλάτιο Παλαιολόγων στον Μυστρά, Πρωτότο, Μονή Ξηροποτάμου στο Άγιο Όρος, Καταπολιανή της Πάρου —σε συνάρτηση με το μνημείο αυτό, από το οποίο αφαιρέθηκαν όλες οι νεώτερες προσθήκες και αλλοιώσεις, ώστε να προβληθεί η αρχική, παλαιά μορφή του, χρησιμοποιήθηκε ο όρος *αναπαλαίωση*— Μονή Οσίου Λουκά, όλες οι βυζαντινές εκκλησίες της Άρτας κ.ά.). Για την αναστηλωτική του προσφορά πρέπει να σημειωθεί ότι ο A. Ορλάνδος κατόρθωσε, ύστερα από μεθοδική και λεπτολόγη μελέτη του υλικού, να τακτοποιεί και να αποδίδει τα αρχιτεκτονικά μέλη στα μνημεία που ανήκαν, ξεχωρίζοντας κάθε σύνολο μέσα από άμορφους σωρούς μαρμάρων. Συμπλήρωνε πάντοτε τις

ανασκαφικές και αναστηλωτικές μελέτες του με θαυμάσιες αναπαραστάσεις των μνημείων, που διακρίνονται όχι μόνο για την επιστημονική τους ακρίβεια, αλλά και για την σχεδιαστική τους δεξιοτεχνία, πιο σωστά την αισθητική τους ποιότητα. Η βαθιά γνώση που είχε της αρχαίας ελληνικής προπάντων, αλλά και της βυζαντινής αρχιτεκτονικής τον βοηθούσε να διακρίνει και την ελάχιστη χαρακτηριστική λεπτομέρεια κάθε μέλους, να αναγνωρίζει την πραγματική ταυτότητα κάθε μνημείου, να συλλαμβάνει εκ του ελάσσονος το μείζον. Στην τεχνική (κατασκευαστική) δημιουργία του ανήκει και η ανέγερση 50 περίπου νέων εκκλησιών σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Σχεδίασε τα κτήρια αυτά σε νεοβυζαντινό, όπως τον έλεγε, ρυθμό, χρησιμοποιώντας και συνδυάζοντας ποικίλα παραδοσιακά στοιχεία, χωρίς όμως να αντιγράφει τυφλά τα βυζαντινά πρότυπα. Μερικά από τα αρχιτεκτονήματα του είναι: ο ναός του Αγίου Βασιλείου στην οδό Μετσόβου (Αθήνα), η βασιλική του Αγίου Τρόφωνα στον Κολωνό (Αθήνα), ο ναός της Κοιμήσεως στη Βάρκιζα, ο μητροπολιτικός ναός της Έδεσσας, η βασιλική του Αγίου Διονυσίου στη Ζάκυνθο, ο ναός του Οσίου Νίκωνος στη Σπάρτη, το Μητροπολιτικό Μέγαρο στην Κόρινθο.

Εκεί όμως που το πνεύμα του Αναστάσιου Ορλάνδου αποδεικνύεται πραγματικά πρωτοπόρο και η εργασία του προσφέρει στην επιστήμη, αλλά και στην Ελλάδα πλούσιους καρπούς είναι η εξερεύνηση, η καταγραφή, η αποτύπωση πολλών, άγνωστων μέχρι την εποχή που τα πλησίασε, βυζαντινών μνημείων. Ένα πνεύμα ακοίμητο, που γυρίζει ολόκληρη την Ελλάδα, αγνοώντας εμπόδια, κόπωση, δυσκολίες επικοινωνίας της εποχής, και ανακαλύπτει και προβάλλει με συστηματικές δημοσιεύσεις τους θησαυρούς της μεσαιωνικής κληρονομιάς. Εκτός από άλλα, οι εκκλησίες της ανατολικής Κορινθίας, της Άρτας, τα βυζαντινά σπίτια του Μυστρά (ολόκληρος ο Μυστράς ίσως να μην υπήρχε, αν δεν τον φρόντιζε ο Ορλάνδος), τα βυζαντινά μνημεία της Καστοριάς, τα παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία της Αιτωλοακαοναίας, οι μεταβυζαντινοί ναοί, οι τοιχογραφίες και οι φορητές εικόνες της Πάρου, τα παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία της Τεγέας-Νυκλίου, για να αναφέρουμε μόνο τις περιπτώσεις που παρουσιάζονται μεγάλα σύνολα μνημείων και όχι μεμονωμένα κτήρια (ο κατάλογος των τελευταίων είναι μακροσκελέστατος) και, κοντά σε αυτά, τα αρχοντήσια της Άρτας, των Ιωαννίνων, της Καστοριάς και της Αθήνας (από την επίσημη κοσμική αρχιτεκτονική το ενδιαφέρον του ερευνητή Ορλάνδου προχωρεί και πιο πέρα, στη λαϊκή αρχιτεκτονική), όλα αυτά πέρασαν, κατά την διατύπωση του M. Χατζηδάκη, στο μόνιμο απόθεμα της επιστήμης χάρη στην ακαταπρόσητη προσπάθεια του μεγάλου περιηγητή και μελετητή. Τα μνημεία παρουσιάζονται σφαιρικά: ιστορικά στοιχεία (η αναδίφηση των γραπτών πηγών αποτελεί πάντοτε κύριο μέλημά του και αποκαλύπτει την πλατιά φιλολογική του κατάρτιση),

αρχιτεκτονική ανάλυση με σχέδια (κατόψεις, τομές, λεπτομέρειες), κωμωμένα από τον ίδιο με μεράκι, σχέδια και φωτογραφίες του γλυπτού διακόσμου και πιθανή σχεδιαστική αποκατάστασή του, περιγραφή και μελέτη της ζωγραφικής διακόσμησης του μνημείου με τον απαιτούμενο υπομνηματισμό, παρουσίαση και ανάλυση των επιγραφών. Και όπου επισήμηναι κάποιο ευρύτερο πρόβλημα, με αφορμή ένα ορισμένο μνημείο, προβαίνει σε αναλυτική εξέταση του τύπου, σε κατατάξεις και υποδιαιρέσεις, βασισμένες σε πλούτο παραδειγμάτων και ντοκουμέντων, δημοσιευμένων και αδημοσίευτων, που φυλάσσονται κατά το μέγιστο μέρος τους στο αρχείο της μνήμης του. Ο Αναστάσιος Ορλάνδος είναι αναμφισβήτητο ο θεμελιωτής της πληρέστερης μεθόδου μελέτης και δημοσίευσης των αρχιτεκτονικών μνημείων.

Το συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει πλήθος από συνθετικές εργασίες, επιστημονικά άρθρα σε περιοδικά (γύρω στα 350) και ειδικές πραγματείες. Μνημονεύουμε ενδεικτικά: *Το αέτωμα του εν Σουνίω ναού του Ποσειδώνος* (διδακτορική διατριβή, πλήρης αναπαράσταση του αετώματος βασισμένη σε εξονυχιστικές μετρήσεις και επίμονες παρατηρήσεις), *Τα υλικά δομής των αρχαίων Ελλήνων* (δύο τόμοι, 1955 και 1958, έργο που βασίζεται σε αρχαιολογικό αλλά και πλούσιο φιλολογικό και επιγραφικό υλικό, ερμηνεύει πληθώρα από αρχαίους οικοδομικούς όρους, αναλύει τις μεθόδους δόμησης και τις τεχνικές κατασκευασίας των διαφόρων οικοδομικών υλικών και περιγράφει τα εργαλεία και τις συνθήκες εργασίας των αρχαίων οικοδομών), *Η Αρχαϊκή Αλιφειρα και τα μνημεία της* (1968, ανασύνθεση ολόκληρης της πολιτιστικής φυσιογνωμίας μιας απομονωμένης ελληνικής πόλης, στηριγμένη στη μελέτη των νόμων, της θρησκείας, της τέχνης, των οχυρωμάτων, των ιερών, των ταφικών της λειψάνων), *Η αρχιτεκτονική του Παρθενώνος* (έναν τόμο πινάκων σε μεγάλο σχήμα και δύο τόμοι κειμένου, 1977-1978, η οριστική μελέτη του κορυφαίου μνημείου με νέες μετρήσεις, αρχιτεκτονικές παρατηρήσεις, λεπτότατη αισθητική ανάλυση, ένα έργο ζωής), *Η Όμορφη Εκκλησία* (1921, το πρώτο του αποφασιστικό θήμα προς την ενασχόληση με τα βυζαντινά μνημεία), *Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική* (1η έκδ. 1927, 2η επαυξημένη έκδ. 1958, συνθετική μελέτη στον χώρο του βυζαντινού μοναστηριού, όχι μόνο από αρχιτεκτονική άποψη. Μέσα από τα σωζόμενα κτήρια και τις μαρτυρίες γι' αυτά, τις ονομασίες των διαφόρων διαμερισμάτων της μονής και την ανάλυση της χρήσης τους προβάλλει και η οικονομική, κοινωνική και πνευματική λειτουργία του μεσαιωνικού αυτού κυττάρου), *Η Ξυλόστεγος παλαιοχριστιανική βασιλική της Μεσογεικής Λεκάκης* (δύο τόμοι, 1952 και 1954, και Ευρετήριο 1957, 2η έκδ. 1974, συστηματική παρουσίαση και ιστορική παρακολούθηση ενός αρχιτεκτονικού τύπου που απλώνεται σε ολόκληρη την Μεσόγειο· αποκαλύπτονται έτσι η πολιτιστική ενότητα του χώρου κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες,